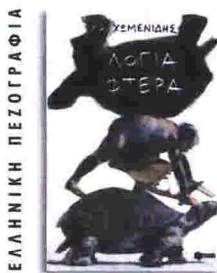

Γιώργος Ν. Περαντωνάκης

Ο παπούς του Ομήρου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Χρήστος
 Χωμενίδης
Λόγια φτερά
 Πατάκης, 2009
 σ. 370, € 19

Το βιβλίο αποτελεί ύμνο στον αφηγητή και πηγαίνει πίσω στην αρχαιότητα, για να συναντήσει τον περιπλανώμενο αοιδό ως αρχέτυπο του συγγραφέα. Η ιστορία διαδραματίζεται τον 8ο π.Χ. αιώνα, όταν ο γέροντας Τήνελλος Ανθρωπίωνος Απολλωνιεύς εξιστορεί τη ζωή του στον εγγονό του και μαζί αποκαλύπτει τις συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκε η αφήγηση. Η εποχή αναπλάθεται αρκετά ζωντανά, με την πολυποίκιλη καθημερινότητα να απλώνεται τόσο στο κλέος της ανερχόμενης Ελλάδας, όσο και κυρίως στα ευτράπελα στιγμιότυπα, στα πάθη και στα μίση των προγόνων μας. Είναι η γραμμική εξιστόρηση των παιδικών χρόνων του αφηγητή, της ενηλικίωσής του και της μαθητείας του δίπλα σε ένα διάσημο αοιδό της περιόδου, αλλά και ο δικός του απογαλακτισμός με την καταξίωσή του ως μεγάλου επώνυμου ραψωδού.

Στην αρχή ο αναγνώστης παρακολουθεί ένα μυθιστόρημα μαθητείας, όπου ο νεαρός πρωταγωνιστής ωριμάζει μέσα από τις δυσκολίες και ψήγεται στην τέχνη του αοιδού. Μεγαλώνει και ανατρέφεται με τις αξίες του ανέστιου χρηματιζόμενου τραγουδιστή της εποχής, του οποίου η ψυχοσύνθεση μεστώνει, καθώς περνούν τα χρόνια. Πιο πολύ όμως ο Χωμενίδης αναβιώνει –μεταφερόμενο στην αρχαία Ελλάδα– το πικαρικό μυθιστόρημα του ευρωπαϊκού 17ου-18ου αιώνα που ευδοκίμησε στα καθ' ημάς μόνο σε λίγα έργα του 19ου αιώνα. Ο πίκαραο είναι ο ήρωας που περιφέρεται εδώ κι εκεί, ζει καιροσκοπικά, προσαρμόζει την ηθική του στις εκάστοτε συνθήκες και ελάχιστα στεριώνει πουθενά, ελάχιστα νοικοκυρεύεται... Σ' αυτό το «ροκ μυθιστόρημα περιπλάνησης», όπως το χαρακτήρισε ο συγγραφέας, ο Τήνελλος ζει τυχοδιωκτικά, άλλοτε φέρεται ντόμπρα κι άλλοτε δεν διατηρεί ακέραια την ηθική του, ενώ, πέρα από

τις κατά τόπους ερωμένες του, δεν απέφυγε τις μικρές ή μεγάλες παρανομίες.

Το έργο του Χωμενίδη μας μεταφέρει στην αρχαϊκή Ελλάδα και μας εισάγει στο πνεύμα της εποχής. Ομολογώ, όμως, ότι παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του λογοτέχνη, ο τρόπος αποτύπωσης της αρχαιότητας δεν με έπεισε για την αληθοφάνεια του κλίματος που περιγράφει. Εξαρχής η ατμόσφαιρα μού φαινόταν λίγο πολύ αδρομερώς δοσμένη και διαφυγόντως ευφάνταστη, πόσο μάλλον όταν άρχισα να ανακαλύπτω πραγματολογικές αστοχίες: ο αοιδός με την ακολουθία του –στον οποίο θήτευσε ο Τήνελλος– παρουσιάζεται σαν περιπλανώμενο τσίρκο, σαν ένα περιφερόμενο σόου, όπου οι τηλεοπτικές εικόνες είναι πολύ έντονες, ο γραφέας, που την εποχή εκείνη χρησιμοποιούνταν μόνο για καταγραφές προϊόντων, προτίθεται να καταγράψει τα προφορικά ως τότε έπη, το φαινόμενο της έκλειψης επεξηγείται, αν η πρώτη επιστημονική ερμηνεία έγινε από τον Θαλή λίγες δεκαετίες αργότερα, κ.ά.

Όταν όμως ο Τήνελλος αφηγείται τη μεταμόρφωσή του σε κελωνοκαύκαλο (μία μεταμόρφωση με συμβολικό χαρακτήρα, αφού, όπως φαίνεται και μέσα στο μυθιστόρημα, οι λύρες που συνόδευαν τους αοιδούς είχαν ηχείο από όστρακο κελώνας), πείστηκα ότι ο Χωμενίδης είχε μία άλλη βαθύτερη φιλοδοξία: δεν θέλησε απλώς να γράψει ένα είδος ιστορικού έργου, προσκολλημένου στην ιστορική ακρίβεια, αλλά θέλησε να δείξει τη δύναμη του λόγου, που μπορεί να παρουσιάσει ακόμα και τα παράδοξα πράγματα ως πιθανά. Επομένως, η αφήγηση του ήρωα δεν πρέπει να εκλαμβάνεται τοις μετρητοίς, αφού πολλά απ' όσα λέει είναι αποκύημα της φαντασίας του, κομμάτι της μαγικής του τέχνης και δεν αποτελεί τη χρονικογραφική εξιστόρηση του βίου του μέσα στο πλαίσιο της εποχής του.

Ο συγγραφέας πιο πολύ προβάλλει τον ίδιο του τον εαυτό του στο μακρινό πρόγονό του: κάθε δημιουργός πλάθει καταστάσεις και παραποιεί γεγονότα, για να πετύχει τη σαγήνη του παραμυθιού και να εγκλωβίσει μέσα στη γοητεία της αφήγησης τον ακροατή ή τον αναγνώστη του. Κάθε δημιουργός προσπαθεί να δώσει νόημα στον κόσμο· κάτι περισσότερο, προσπαθεί να αφηγηθεί το χάος του κόσμου σε μία αλυσίδα γεγονότων και καταστάσεων, στην οποία να συλλαμβάνεται ο αναγνώστης σαν μύγα σε ιστό αράχνης.

Ο Χωμενίδης πήγε πίσω στην αρχαιότητα για να βρει τις απαρχές του δεσίματος της ιστορίας σε αφήγηση. Η ματιά του είναι παρωδιακή, ο κόσμος που αναπλάθει είναι σκόπιμα παραμορφωμένος (λ.χ. οι Ολυμπιακοί Αγώνες παρουσιάζονται μακριά από την ηρωική τους αίγλη και την ευγενή τους

άμιλλα) και ειδικά το τελευταίο μέρος, όπου ο Τήγελλος εγκλωβίζεται σε ένα νησί εγκαταλειμμένο από το χρόνο, φαντάζει γκροτέσκο και υπερβολικό. Αλλά πάνω σ' αυτό το χαλί της παραδοξότητας φαίνεται και η δύναμη του παραμυθά, που μπορεί να μετατρέψει το καθημερινό σε μυθώδες, το οικείο σε τερατώδες, το παροδικό και εφήμερο σε διαχρονικό, το τετριμμένο σε μαγικό.

Ο κόσμος της αρχαϊκής Ελλάδας γέννησε την αφήγηση, κληροδότησε στο έπος τη δημιουργικότητα της σύνθεσης, κατ' αρχάς προφορικής κι έπειτα γραπτής, ώστε να φτάσει ως σήμερα και να εξελιχθεί σε ύψιστη τέχνη. Ο σημερινός συγγραφέας, κατά τον Χωμενίδη, οφείλει πολλά στην ανάγκη του ανθρώπου να ακούει παραμύθια και να μαγνητίζεται από τον εξωτισμό, τον ηρωισμό, την ατμοσφαιρικότητά τους, όπως τα επινόησαν οι περιφερόμενοι ασιδοί. ■